

פסל מצרי מסביבות עין-השופט

מאת

ר. גבעון

בשנת 1942, בשעת חפירת יסוד של בניין על ראש גבעת נוח (ג'זערה; נ"צ 1606.2228) ממצא לעין-השופט, נתגלה בעומק של מטר אחד, בערף, חלקו העליון של פסל, המתאר בנראם (לוח יד, 1).¹ הפסל, העשו אבן שחורה, נשבר מתחת לחוה עוד בימייקם. הראש נפגם בכמה מקומות, בעיקר בצדיו הימני של המצח ובצדיו השמאלי של הסנטר. גובה הפסל: 13 ס"מ, רוחבו: 8.5 ס"מ, ועובי: 6 ס"מ. בגין תומך אותו עמוד, שקצתו העליון מגיע עד גובה הכתפיים. במקומות זה עובי העמוד 1.5 ס"מ; במקומות הנמוך, סמוך לשבה, עובי 2.5 ס"מ. לא נמצא כל שרידי כחובת, לא על העמוד ולא על יתר חלקיו הפסל. לא ידוע, אם החפץ נמצא בהקשר למבנה קדום, לממצאים של חרסים או לשידדים אחרים.

הפסל מתאר גבר החובש מטפהת, היורדת בזווית חדה על החזה. החזה מגולף יפה. מאחור מגיעה המטפהת עד העורף בלבד. על גבי המטפהת חרוטים קווים, הנגזרים במרכזו המצח. האזניים גלוויות. גם החזה והידיים השופפים. המצח גבוי. הפנים מעוגלות. גבות-העיניות סומנו כמסגרת בולטות מעל לעין. האישון סומן כבליטה כדוריית. הירידים צמודות אל הגთ.² פסלים מטיפוס זה נמצאו בשפע במצרים: במוחך הם שכיחים בביית-המקדש של אוסיריס באבוט. ונדייא³ סבוח, שמקורו של טיפוס זה של פסלים בתאי המלאכה באבוט. הוא קבוע, בראשתו של סגנון זה של פיסול זעיר באבן היא מימי שנוסרת היב' (1877—1897 לפסה"נ). במידה שפסלים אלה נשאים כתובות — הרי אין זו אלא הנוסחה הרגילה באسطילות ובפסלים המקודשים למתחם: "מנחה אשר גותן המלך...".⁴

1. הפסל נמצא באוסף-העתיקות של עין-השופט. אני מודה לשלהמת קוץ מעיר השופט. שומר פרטיהם על נסיבות התגלויות.

J. Vandier, *Manuel d'archéologie égyptienne*, III, Paris 1958, pp. 2
255—271

A. H. Gardiner, *Egyptian Grammar*², London 1950, pp. 170—172. 3

לפי מצבו הנווכתי של הפסל אין לקבוע, אם תיאר אדם עומדת, יושב או כורע ברך. לשם השוואת עם מעשי-אמנות אחרים הדבר האפיני ביותר לפסל שלפניינו הוא צורת המטפח: כן בולשת הצורה של סיימון העין. דומים לפסל כמה פסלים קטנים מן המוזיאון באקהיר⁴, מן המוזיאון בברוקלין⁵ ודוגמת מבלוטמור.⁶

שבכבה VII B במגידה הרחוקה מגבעת נוח כשבעה ק"מ, נמצאה בקירות שיטים יסוד למקדש, קבועה של שברי פסלים קטנים. אף הם מאבן שחורה, אחד משברים אלה הוא חלקו התיכון של פסל, הנושא כתובות מצריות עם השם תחותחותפ, היידוע מתעודות אחרות כמושל מחוז בימי שנותה הג' (1843—1878 לפסה"נ).⁷ השברים ודאי הועלו על ידי בני המקדש בשעת חפירת היסודות בתקופת-הברונזה המאוחרת (שכבה B). מתחת ליסודות המקדש נמצאו שרידי-בנייה משלבים שונים מתקופת-הברונזה התקיכונה,

לרבות שני שלבים מקבילים לימי הממלכה התקיכונה במצרים. אין להשוו את סגנון פסל תחותחותפ עם זה של הפסל מעין-השופט, שכן חסר חלקו העליון. אולם יחד עמו נמצא שבר-פסל אחר,⁸ המתאר אף הוא ראש גבר, הדומה באופן בולט לפסל שלנו: הפנים מעגולות, וגם צורת העיניהם דומה. גם המטפח דומה מאוד, אלא שבפסל מגידו יורדים קצחות אן מעט מתחת לבתפיהם. גם בגזר⁹ נמצא פסל ממין זה, אף הוא מימי השושלת הי"ב במצרים, הנושא את השם קנא-אב ותואר של פקיד.

את הפסל מעין-השופט יש ליחס, כנראה, לימי שנותה הג'. עדות לכך:

L. Borchardt, *Statuen und Statuetten von Königen und Privatleuten*, II, Berlin 1925 (Catalogue général du Musée du Caire), S. 66 (No. 406), S. 77 (No. 462), S. 79 (No. 476)

C. Aldred, *Middle Kingdom Art in Ancient Egypt*, London 1950,⁵

Pl. 66

G. Steindorff, *Catalogue of the Egyptian Sculpture in the Walters Art Gallery*, Baltimore 1946, p. 24, Pl. VI

. אשר למשמעותה G. Loud et al., *Megiddo*, II, Chicago 1948, Pl. 265.⁷

J. A. Wilson, *The Egyptian Middle Kingdom at Megiddo*, AJSL, LVIII, 1941, p. 225

G. Loud et al., *op. cit.*, Pl. 266 : 3.⁸

R. A. S. Macalister, *The Excavations of Gezer*, II, London 1912, .9

p. 311

1. מראה כללי של שטח א': מבט לדרום

2. החotr במדרון המזרחי של התל הנמוך: מבט למערב

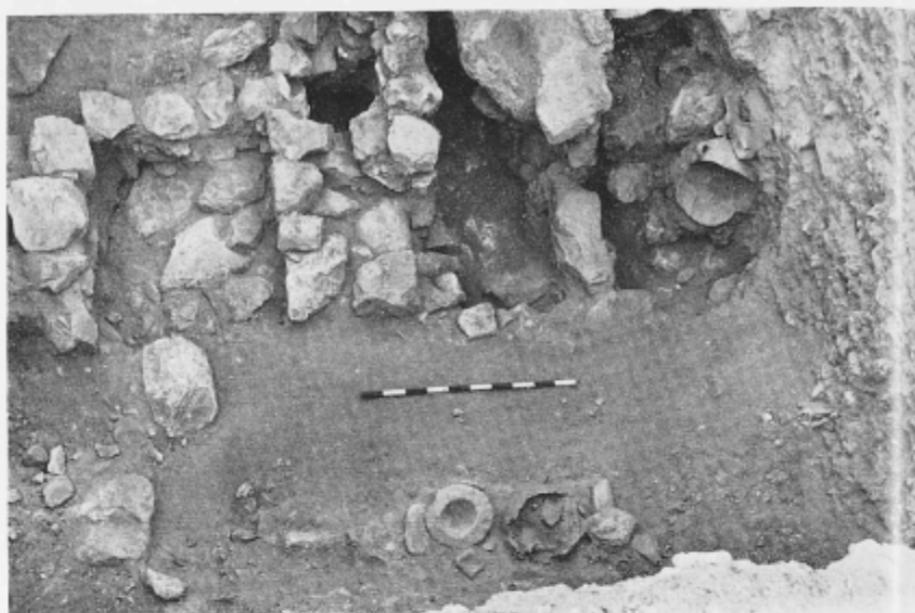
חפירות ערד

1. קטע מהות המצודה משכבות VII-VI

2. אבן גזית מן המצודות הירושלמיות

1. בית מלאכה שכבה VII

3. בקופית מסכבה VI

2. קנקן מסכבה VIII

חפירות ערד

2. צילום־אווירי של החפירה אחרי סיום

1. משמאל: חומת המצודה הרכומות; מימין: חומת המצודה הישראלית משכבה VI

3. התל הנבוב בשעת החפירה: מבט לדרכיסיטוות

[למארם של ג'. אהרון ורות עמרן]

חפירות ערד

1. קנקנים משפה, פכים ופכיות משלבות VIII-VII.

2. כלים באטרם לאחר החדרים משלבה VIII.

1. צדך מעוטר

2. "קערת ערד"

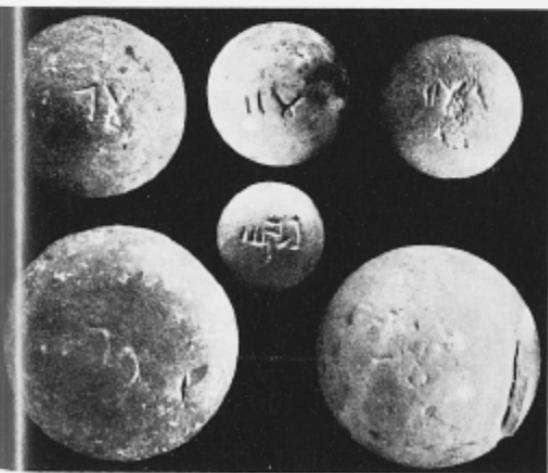
חפירות ערד

1. כתובות עברית על קנקן משכבה VI

2. אוסטרקון ארמי

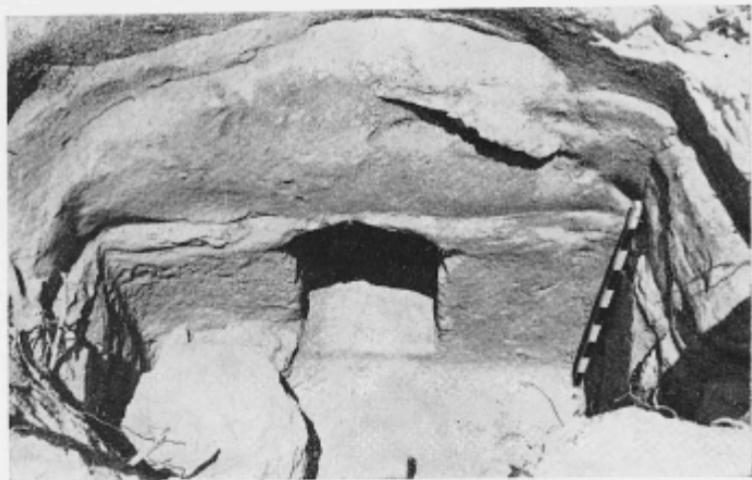

4. משקלות שקל ופירם

[למאותם של ג'. אהרון ורות עט]

3. כלי דמוי-חיה מרأسית התקופה הערבית

1. הכניסה למערה

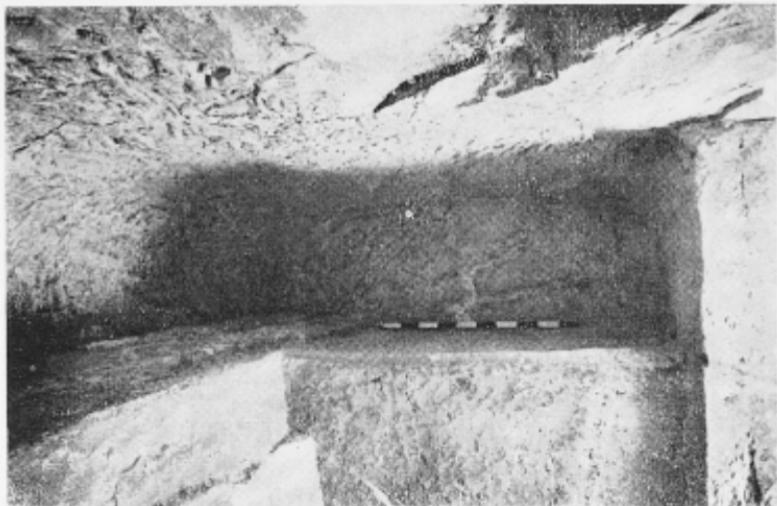

2. הטרזדורו : מבט למערה

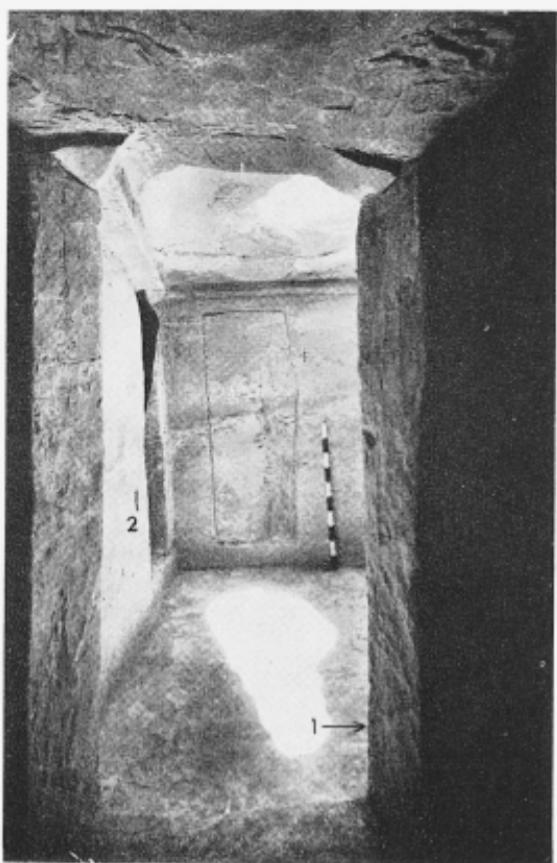

[לטאמטו של י. גזה]

3. הטרזדורו : מבט למערה

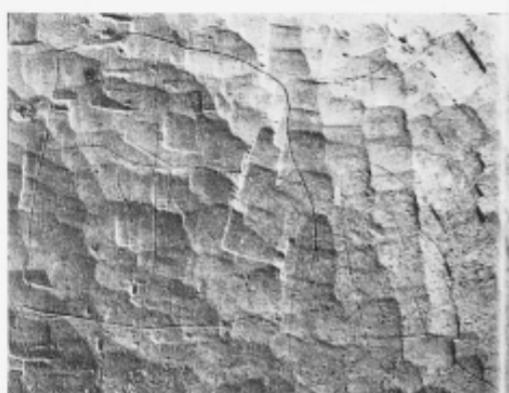
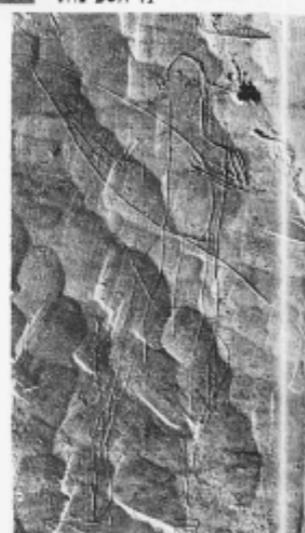
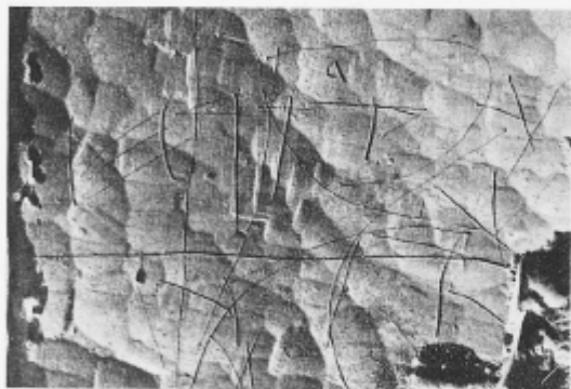
1. פסלים בחדר הקבורה הדרומי

2. הדרום — מקום "הרמת המתפללת"; 2 — מקום הדמות עם "טאנפה"

3. דמות עם "טאנפה"

[לפאמרו של י. גוט]

(למאנטו של י. גותה)

1. כהובות נ---

2. כהובות נ

- א. השימוש בנאדי'עור בעבודת היונב
ב. נאדי'עור הפלאים ורעים מוכלים לשדה:
ג. נאדי'עור המתפרק בשעת הזורעה

2. מחצית'עור הקשורה לחזובה

1. פסל מצרי מסביבות עין יהשופט

[למאמרו של ר. גוט]

2. היישוב המרכזי של הר ירוחם

בתויה: טומולוס; לידיו: מזבח-יסלע; ברקע: נחל רביבים ואגם ירוחם

[למאמרו של מ. כוכבי]

4. מטיליר-הנחות באטרם

1. המבנה הציבורי בשטח ב'

2. עמודי-תאבן משטח ד', כפי שנמצאו באתרם

5. שלושה מטיליר-הנחות

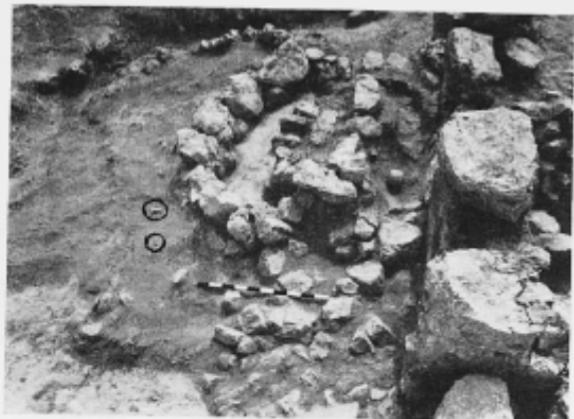
[למאמרו של מ. כוכבי]

3. טומולוס יד
הרצתה העליונה עם שרידי שלד

3. צלמיות אבן של חוה

1. כבשן כליזתורס בשטח ג' ; כלי תפים וצלמיות באתר

4. צלמיות אבן של חוה
בעלן קרניות

2. כלי תפים מן הכבשן

5. ספלול וחורי צים בסלע המזבח

[למאסטרו של ס. בוכמן]

עניניותה הגוברת של מצרים בארץ-ישראל בתקופה זו מושמשים לא רק כתבי המגירות, אלא גם כתובות חיו███ מימי שנותה הג'. שבה מדובר על טשטן לשכם.¹⁰ פסלי הפקדדים מעידים על קיום אדמיניסטרציה מצרית בארץ ישראל. במגידו שלט פקיד חשוב, ואילו בערים הקטנות ישבו פקידים נחותי דרגת. אלה ואלה הכינו את פסלייהם עוד בהיותם במצבים ונטלות עצם למקום כהונתם בחוץ לארץ. פקיד כזה ישב, נראה, גם ביישוב הקדום בגבעת זהה. כדי להבהיר, אם בימי הממלכה התיכונה אמנם היה קיים יישוב בתל זה — היה רצוי בו יותר לעזרו בו סקר יסודי וחפירה. שני כלים, ארכיני משלב אחר של תקופת-חברונזה התיכונה, נתגלו בירוחוק של כמה עשרות מתרם ממוקם גילוי הפסל. בן יש לזכור, שבטיור המסע המפורסם של תחותים הג' בארץ ישראל נזכר דרכ' "מצפון לצפת, היוזאת צפונה למגידו". הכוונה היא ודאי בדרך העולה מיהם שבשרון הצפוני לרמת מנשא (בלאדר א-ירוחה). הדרך העיקרית היורדת מרמה זו אל עמק-יורעאל היא דרך נחל יקנעם (ואדי מילך), שעלה קצהו שכון תל קמונה, הלא היא יקנעם הקדומה. דרך יורדת לעמק ליד גבעת נוה, דרך נחל משטר (ואדי א-ברושוא), שבמוצאה, לצד העמק, נמצא תל א-ברושוא, שהיה מיושב בימי הממלכה התיכונה במצבים. על דרך שנייה זו חלש יפה היישוב בגבעת נוה. שרשות-ישובים מימי הממלכה התיכונה נמשכה לאורך אחת הדרכים מן השرون הצפוני אל עמק-יורעאל, והייתה כאן, כאמור, אחת ההסתעפות הצפניות של "דרכי-הים" עד לפניה ימי תחותים הג'.¹¹

חשיבותו של היישוב הקטן בגבעת נוה היא, כאמור, בכך, שהלש על הקטע המורחי של דרך זו, אכן, הפסל שנמצא במקום מעיד עדות נוספת, שבימי השושלת הרב שלטו המצרים באיזור שלטונו של ממש.

T. E. Peet, *The Stela of Sebek-khu*, Manchester 1914.10

11. אשר לגיאוגרפיה ההיסטורית של האיזור והדרכים בו — ראה: י. אהרון, צפת של תחותם. ידיעות, כב, תשכ"א, עמ' 134.